

Przedszkolne kącki przyrody – inicjatywy i dobre praktyki w Polsce i na świecie

Ewelina Kurowicka

Streszczenie:

Zakładanie kącków przyrody wewnątrz i zewnątrz budynku przedszkolnego to ważny element przyrodniczej edukacji przedszkolnej. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie inicjatyw podjętych na rzecz istnienia kącków oraz wypracowanych w tym zakresie dobrych praktyk. Zaprezentowano w nim wyniki analizy materiałów informacyjnych, która miała na celu zidentyfikowanie różnych form propagowania idei przedszkolnych kącków przyrody (w Polsce i zagranicą) oraz wskazówek przydatnych do prowadzenia takich kącków. Wśród tych pierwszych wyodrębniono: działalność NGO, współpracę między przedszkolami i innymi instytucjami, leśne przedszkola, akcje crowdfundingowe, blogi nauczycieli. Do licznych dobrych praktyk sprzyjających zakładaniu kącika zaliczono m.in. prowadzenie hodowli roślin i zwierząt, dzięki której najmłodszy będą mogli poznać, jak rozwijają się żywe organizmy.

Słowa kluczowe: kącik przyrodniczy, dziecko, przedszkole, crowdfunding, fundacja, program, blog

otrzymano: 20.07.2015; przyjęto: 12.09.2015; opublikowano: 30.09.2015

lic. Ewelina Kurowicka:
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Wprowadzenie

Dziecko już od najmłodszych lat należy uczyć szacunku do tego, co je otacza, czyli m.in. do przyrody, a także troski i odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze, w tym rośliny oraz zwierzęta. Edukacja powinna zmierzać nie tylko do zapoznawania dzieci z wiedzą encyklopedyczną, ale również do praktycznego wyjaśniania zależności występujących w ekosystemach. W tym kontekście dobrym rozwiązaniem w edukacji przedszkolnej jest tworzenie kącków przyrody, zarówno w budynku przedszkola, jak i na zewnątrz.

Jest to szczególnie wartościowe w przypadku prowadzenia zajęć z wykorzystaniem kącków „zewnętrznych”. Wskazuje się bowiem, iż współcześnie, gdy życie zawodowe nabiera szybszego tempa, rodzice spędzają ze swoimi dziećmi coraz mniej czasu i rzadko wychodzą z nimi na dwór, co z kolei prowadzi do nadwagi i ogólnego pogorszenia stanu zdrowia współczesnych kilkulatków (Oblacińska, 2013, s. 9). Ponadto, zauważa się, że aktualny obraz dzieciństwa od pewnego czasu znacznie uległ zmianie; wielu współczesnych dorosłych w dzieciństwie wspinało się na drzewa, łąpało żaby, zbierało jagody, budowało forty czy choćby babki z piasku¹, co coraz rzadziej można zaobserwować u obecnych dzieci. W świetle badań przeprowadzonych przez Komisję Europejską znacząco rośnie odsetek dzieci w wieku 6–7 lat, które korzystają z Internetu. W badaniach przeprowadzonych w 2005 roku wynosił on 34%, a w 2008 wzrósł do 42% (Holloway i wsp., 2013). Bardziej szczegółowe dane dotyczące poszczególnych krajów, uzyskiwane w ostatnich latach w ramach różnych badań, przedstawiały się następująco:

- Norwegia – 58% dzieci w wieku 0–6 lat korzysta z internetu (Guðmundsdóttir i Hardersen, 2011);
- Finlandia – 74% siedmiolatków korzysta z dostępu do sieci (Pääjärvi, 2011);
- Wielka Brytania – w zjednoczonym królestwie według przeprowadzonych badań w 2012 roku 87% dzieci w wieku 5–7 lat wie, jak korzystać z Internetu; analogicznie w 2007 roku ten odsetek wynosił 68% (Ofcom, 2012);
- Niemcy – 21% 6–7-latków oraz 48% 8–9-latków używa Internetu „co najmniej rzadko”;
- Holandia – 78% holenderskich przedszkolaków jest już „online”, a odsetek dzieci poniżej roku życia korzystających z internetu wynosi 5% (Brouwer i wsp., 2011);
- Polska – jak wynika z badania przeprowadzonego w październiku 2010 roku na 616 rodzicach i dzieciach w trzech grupach prawie 23% 3–6-latków, 35% 7–9-latków, a także 62% 10–14-latków korzysta z Internetu codziennie (Megapanel PBI/Gemius, 2010).

Trend wzmożonej aktywności w sieci potwierdzają badania przeprowadzone na innych kontynentach, w szczególności w krajach rozwiniętych. W południowej Korei, gdzie dostęp do Internetu jest najbardziej upowszechniony 93% 3–9-latków korzysta z Internetu przeciętnie 8–9 godzin w tygodniu (Jie, 2012). W Stanach Zjednoczonych Ameryki 25% 3-latków korzysta codziennie z Internetu. Odsetek ten wynosi 50% dla 5-latków oraz 70% dla dzieci w wieku lat ośmiu (Gutnick i wsp., 2011). W Australii 79% dzieci pomiędzy 5. a 8. rokiem życia korzysta z Internetu w domu (Australian Bureau of Statistics, 2012).

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego (MEN, 2012) zaleca, by „co najmniej jedną

¹ Tak podnoszą m.in. członkowie organizacji Green Hearts, np. w tym materiale informacyjnym: http://www.greenheart-sinc.org/uploads/25_Easy_Nature_Play_Ideas_for_Early_Childhood_Centers_-_website_version.pdf

piątą czasu (w przypadku młodszych dzieci – jedną czwartą czasu) dzieci spędzały w ogrodzie przedszkolnym, na boisku, w parku itp. (organizowane są tam gry i zabawy ruchowe, zajęcia sportowe, obserwacje przyrodnicze, prace gospodarcze, porządkowe i ogrodnicze)”. Zewnętrzne kącki przyrody doskonale nadają się do realizacji części tych zaleceń.

Zarówno w Polsce, jak i na świecie można zaobserwować różnego rodzaju inicjatywy na rzecz tworzenia w przedszkolach kącków przyrody. W artykule tym, po krótkim przybliżeniu idei takich kącków w perspektywie pedagogicznej, przedstawione zostaną wyniki analizy materiałów informacyjnych, mającej na celu poznanie różnych przykładów takich inicjatyw i ich typologizację, a także uporządkowanie dobrych praktyk i wskazówek, proponowanych przez osoby promujące tę ideę. W przypisach przywołane są adresy stron internetowych oraz publikacji, stanowiących źródło informacji.

Przedszkolne kącki przyrody w perspektywie pedagogicznej

Dzieci w okresie przedszkolnym bezpośrednio obserwując przyrodę dostrzegają jej urok i walory estetyczne. Frątczakowie wskazują, że „przyroda jest pomocnikiem w rozbudzaniu nowych zaciekawień i zainteresowań dziecka” (Frątczak i Frątczak, 1991, s. 16). Przeżyte doświadczenia skłaniają do zadawania rozmaitych pytań i szukania odpowiedzi.

Dzieci w tym wieku są niezwykle ciekawe świata, który je otacza. Zarazem najskuteczniej uczą się poprzez rozwiązywanie napotkanych problemów. Ważnym zadaniem nauczyciela jest więc stwarzanie sytuacji skłaniających do szukania różnych rozwiązań i pomoc w zrozumieniu zjawisk zachodzących w przyrodzie,

która ulega ciągłym zmianom zgodnie z nadchodzącymi porami roku.

Zadanie to ułatwiają właśnie odpowiednio prowadzone dydaktyczne kącki przyrodnicze. Emilia i Jan Frątczakowie definiują taki kącik jako:

wydzielone miejsce (przestrzeń) w budynku przedszkolnym lub poza nim, które jest wyposażone w celowo dobrane obiekty przyrodnicze i urządzenia służące do obserwacji przyrody i jej rejestracji, klasyfikowania okazów (...), a także miejsce upraw roślin i chowu zwierząt (...) [oraz] magazyn materiału przyrodniczego do różnych zajęć dydaktycznych (Frątczak i Frątczak, 1991, s. 19-20).

Z definicji tej wynika, że kącik taki nie może być wyłącznie dekoracją sali, lecz powinien spełniać funkcje poznawcze i kształtowania postaw. Co więcej, ma on umożliwiać aktywną rolę przedszkolaków w procesie poznawczym.

Należy zauważyć, że aby skutecznie korzystać z idei kącków przyrody, niezbędne jest odpowiednie przygotowanie nauczycieli przedszkolnych. Poza zainspirowaniem ich do tworzenia i prowadzenia kącków, konieczne jest kształcenie ich umiejętności w zakresie pracy metodą badawczą, w tym m.in. prowadzenia z dziećmi eksperymentów przyrodniczych. Ważne jest też pogłębianie wiedzy nauczycieli dotyczącej hodowli zwierząt i uprawy roślin. Kandydaci na wychowawców przedszkolnych i nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej powinni zgłębiać „podstawy wiedzy o środowisku przyrodniczym, uwzględniających bezpośrednio poznawanie i badanie przyrody” (Domka, 1998, s. 104).

Ruch tworzenia kącków przyrody

Obecnie dynamicznie rozwija się ruch tworzenia kącków przyrody, zarówno za granicą, jak i w Polsce. To ciekawe i warte uwagi zjawisko przybiera różne formy.

Promocja i wsparcie NGO

Jedną z takich form jest propagowanie idei tworzenia kącków przyrody i wspieranie jej realizowania przez organizacje pozarządowe. Na terenie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej wyróżnia się w tym zakresie fundacja Green Hearts (tłum. Zielone Serca). Celem tej organizacji pożytku publicznego jest odnowienie więzi między dzieckiem a przyrodą². Zakłada ona, że poprzez zabawę na świeżym powietrzu i obcowanie z przyrodą możliwe jest wpojenie dzieciom zasad i wartości dotyczących zachowań pro-środowiskowych, co w rezultacie przełoży się na ich funkcjonowanie w dorosłym życiu. Organizacja zachęca przedszkola do tworzenia ogródków warzywnych, budowania i zawieszania domków dla ptaków oraz do zabaw na świeżym powietrzu. Jako przykład takiej aktywności podaje choćby zwyczajne kopanie dołów, które podczas deszczu zamieniają się w kałuże, oraz wykorzystania piasku razem z wodą do tworzenia z nich ciekawych budowli i figur³.

Do promowania idei kącków przyrody przyczynia się również amerykańska fundacja Success for All, która dąży do doskonalenia i upowszechnienia programów edukacyjnych w celu ułatwienia równego dostępu ludziom ze wszystkich środowisk do wiedzy⁴. Wspiera w ten sposób nauczycieli dostarczając im materiały pomocne w tworzeniu kącków przyrody w przedszkolach. Dba także o właściwe przeszkolenie pedagogów, dając im dostęp do materiałów instruktażowych, książek, poradników, a także pomoc on-line ze strony specjalistów⁵. Dzięki temu nauczyciele mogą urozmaicić zajęcia nowo poznanymi metodami pracy z wykorzy-

2 http://www.greenheartsinc.org/About_Us.html

3 http://www.greenheartsinc.org/uploads/25_Easy_Nature_Play_Ideas_for_Early_Childhood_Centers_-_website_version.pdf

4 <http://www.successforall.org/About-Us/Our-Mission/>

5 <http://www.successforall.org/Early-Childhood/Powerful-Instruction/Kindergarten/>

staniem ciekawych pomocy dydaktycznych. Prowadzony przez fundację program „kącków przyrody” ma na celu rozwijanie wśród dzieci ważnych umiejętności, prawidłowych postaw społecznych oraz wiedzy niezbędnej w późniejszym okresie kształcenia, z naciskiem na pogłębianie umiejętności językowych oraz czytania i pisanie. Włączenie w ten proces kontaktu z przyrodą umożliwia szybsze przyswajanie wiedzy, lepszą koncentrację przedszkolaków oraz zwiększa efektywność nauki (Chambers i wsp., 2010).

Z kolei w Polsce w 1994 roku Mira Stanisławska-Meysztowicz założyła Fundację Nasza Ziemia. Główną misją tej organizacji jest podniesienie świadomości ludzi na temat ochrony środowiska naturalnego oraz zachęcanie do przedsięwzięć mających na celu podniesienie poczucia odpowiedzialności za przyrodę. Działalność fundacji, poza gospodarką odpadami, obejmuje również edukację przyrodniczą i ekologiczną. Do jej celów należą m.in.: promowanie edukacji ekologicznej i ochrony przyrody, zrównoważonego rozwoju, współpraca z różnymi organizacjami krajowymi i zagranicznymi, zachęcanie lokalnych społeczności do działań wpisujących się w misję tej organizacji⁶. Fundacja współpracuje ze szkołami, przedszkolami, a także samorządami i innymi instytucjami, realizując programy, w których zawarte są elementy edukacyjne. Inspiruje do działań dotyczących doświadczania przyrody, obserwowania jej w kontakcie bezpośrednim. W poniższym zestawieniu zamieszczone są przykładowe programy i działania z nimi związane, obejmujące również tworzenie kącków przyrody, realizowane przez fundację we współpracy z przedszkolami. Zamierzeniem tych działań było pogłębienie relacji między dzieckiem a otaczającą go przyrodą oraz umożliwienie przedszkolakom bliższego poznania zwierząt w ich naturalnym środowisku.

6 <http://naszaziemia.pl/o-fundacji/>

Nazwa programu	Cele	Działania
„Kluby Naszej Ziemi”	- poprawa i ochrona środowiska lokalnego (np. sadzenie drzew, tworzenie przyjaznych zwierzętom ogrodów)	- organizowanie edukacyjnych wycieczek, zbieranie zużytych baterii, przeprowadzanie eksperymentów i doświadczeń (np. na temat warunków niezbędnych roślinom do życia) - organizowanie różnych konkursów
„Z Kujawskim pomagamy pszczołom”	- kształtowanie wśród ludzi postawy przyjaznej środowisku - zachęcanie do działań na rzecz ochrony zwierząt, zwłaszcza pszczoł - edukowanie dzieci na temat życia pszczoł oraz produktów, które otrzymywane są dzięki ich pracy	- tworzenie ogrodów sprzyjającym pszczołom i innym zwierzętom
„Klimatolubne przedszkolaki”	- przekazywanie i utrwalanie pozytywnych wzorców zachowań dotyczących ochrony środowiska, zwiększanie poziomu wiadomości w tym zakresie	- przygotowanie nauczycieli do prowadzenia interesujących i kształcących zajęć z obszarów edukacji ekologicznej, szkolenia - opracowywanie konspektów zajęć na temat oszczędzania energii, zmian klimatycznych - przeprowadzanie w ramach projektu zajęć pokazowych z edukacji ekologicznej w przedszkolach

Zestawienie 1. Programy realizowane przez Fundację Nasza Ziemia we współpracy z przedszkolami.

Źródło: opracowanie własne na podstawie strony internetowej Fundacji Nasza Ziemia, <http://naszaziemia.pl/programy/> dostęp [28.07.2015]

Fundacja Nasza Ziemia prowadzi razem z firmą The Boeing Company akcję ekologiczną o nazwie „Program Edukacji na rzecz Zrównoważonego Rozwoju Ogród – ostoja zwierząt”⁷. Program ma na celu propagowanie zrównoważonego rozwoju, a także przekonanie społeczeństwa do troszczenia się o przyrodę. Zaproszenie do uczestnictwa w nim jest skierowane do przedszkoli i szkół. W ramach tego przedsięwzięcia fundacja organizuje szkolenia dla nauczycieli, dzięki którym otrzymują oni pakiet materiałów edukacyjnych do przeprowadzania zajęć. Istotnym elementem działalności jest też tworzenie ogrodów (przy wybranych placówkach przedszkolnych bądź szkolnych), które pełnią funkcję dydaktyczną. Ogród ma stanowić przyjazne środowisko życia dla ptaków, motyli czy innych zwierząt. Na jego tere-

7 <http://www.ogrodostojazwierzat.pl/informacje.php>

nie nauczyciele mają możliwość przeprowadzania zajęć z użyciem otrzymanego dzięki programowi wyposażenia dydaktycznego przeznaczonego do obserwowania obiektów przyrodniczych i zjawisk. Program znacząco przyczynia się do tworzenia kącków przyrody, zwłaszcza poza budynkiem przedszkola (w ogrodzie).

Współpraca przedszkoli i instytucji

Inną formą rozwijania się ruchu przedszkolnych kącków przyrody jest tworzenie ich we współpracy przedszkoli z wyspecjalizowanymi w zakresie ochrony przyrody instytucjami. Warty odnotowania przykładem współdziałania w zakresie tworzenia takich kącków jest współpraca Miejskiego Przedszkola nr 17 im. Siedmiu Krasnoludków w Częstochowie z Ligą Ochrony Przyrody. Instytucje te realizują projekt pt. „Nasz

przedszkolny kąćki przyrody”⁸. Jego założeniem jest organizowanie sytuacji sprzyjających dziecku, by mogło poznawać piękno otaczającej przyrody – włączanie dzieci do różnego rodzaju zajęć odbywających się w kąćkach przyrody, wykorzystywanie okazji przyrodniczych jako środków dydaktycznych oraz aktywny udział w eksperymentach i doświadczeniach. Głównymi celami przedsięwzięcia są: zapoznanie dzieci z bogactwem regionu i kraju, rozwijanie przyrodniczej świadomości, a także umacnianie emocjonalnej więzi ze środowiskiem przyrodniczym. Projekt zakłada aktywizowanie dziecka do gromadzenia różnych okazji przyrodniczych i organizowanie wystaw w kąćkach przyrodniczych.

W Niepublicznym Przyrodniczo-Ekologicznym Przedszkolu „Smykoludki” w Poznaniu w salach dydaktycznych mieszczą się laboratoria oraz kąćki doświadczenia. Pozwalają one dzieciom na uzyskiwanie odpowiedzi na najbardziej nurtujące pytania poprzez doświadczenie i eksperymentowanie. Innowacyjnie wyposażone sale zaopatrzone są w multimedialny sprzęt. W Przedszkolu prowadzone są zajęcia przyrodniczo-ekologiczne ukierunkowane na wszechstronny rozwój dzieci. W placówce funkcjonuje „kalendarz przyrodnika”, zgodnie z którym obchodzi się m.in.: Dzień Ligi Ochrony Przyrody, Międzynarodowy Dzień Ptaków, Dzień Zwierząt Laboratoryjnych, Dzień Lasu, Dzień Leśnika i wiele innych⁹. Przedszkole realizuje projekt „Ziemia”, który umożliwia najmłodszym poznanie otaczającej przyrody. W specjalnie przystosowanych salach laboratoryjnych dzieci mogą odkrywać tajemnice natury. Ponadto Przedszkole „Smykoludki” współpracuje z kołami naukowców, które wspomagają organizowanie przyrodniczych projektów. Liczne pro-

8 <http://www.lopczechostochowa.pl/konkursy-2014-2015/nasz-przedszkolny-k%C4%85cik-przyrody-mp-17/>

9 <http://www.smykoludki.pl/kalendarz.php>

jekty realizowane przez to przedszkole nakierowane są na wdrażanie dzieci do dbałości o środowisko oraz zapoznanie ich z wieloma przyrodniczymi zjawiskami w praktyczny sposób.

Istnieją też obecnie duże możliwości współpracy i wymiany doświadczeń edukacyjnych między przedszkolami z różnych krajów. Stwarzają je m.in. programy edukacyjne prowadzone przez Unie Europejską. Poprzez jeden z nich – SOCRATES-COMENIUS – istniała współpraca przedszkoli z czterech różnych krajów na płaszczyźnie wymiany doświadczeń związanych z edukacją środowiskową ich wychowanków. W programie wzięły udział przedszkola z: Niemiec (Wesseling), Szwecji (Luna), Francji (Montpellier), Polski (Bydgoszcz). Głównym celem realizowanego projektu było upowszechnienie wiedzy na temat wody i roli, jaką pełni ona w tworzeniu się życia na ziemi oraz ćwiczenie umiejętności poznawczych wśród przedszkolaków¹⁰. Dzięki realizacji projektu dzieci mogły przekonać się, jak wielką rolę woda pełni w naszym otoczeniu. Podczas przeprowadzonych eksperymentów i obserwacji kąćków przyrody w przedszkolach dzieci przekonały się, że jest ona źródłem życia dla wszelkich zwierząt i roślin. Na terenie kąćka w bydgoskim przedszkolu stworzono także grupowe akwarium, hodowle kwiatów oraz eksperymentowano z wodą w różnych stanach skupienia.

Przedszkola w lesie

Interesującą formą realizowania idei kąćków przyrody są przedszkola, które – można tak to określić – w całości są takimi kąćkami, gdyż tworzone są w lasach. Pomysły takie można spotkać przede wszystkim w Niemczech. Przykładem jest Przedszkole Przyrodnicze „Am Waldsee” w Bröthen. Placówka jest położona w lesie sosnowym i ma w swym wyposażeniu zada-

10 http://www.przedszkole-zrodelko.pl/klub_euro/edu_euro.php?go=edu_euro_wspolpraca

szony taras, na którym można obserwować przyrodę i eksperymentować w każdych warunkach pogodowych. Dzieci poprzez zabawę na świeżym powietrzu, na placu zabaw zlokalizowanym w lesie mogą uczyć się szacunku do zwierząt i roślin. Przedszkole „Am Waldsee” poprzez umożliwienie dzieciom bezpośredniego obcowania z przyrodą uwrażliwia najmłodszych na jej piękno, a dzieci uczą się taktownego zachowania w lesie, nie naruszającego praw zwierząt. Dzięki lokalizacji w lesie, przedszkole to pozwala dzieciom na „czyste doświadczenie” środowiska naturalnego. W pobliżu placówki znajduje się płytkie jezioro, przy którym można prowadzić ciekawe eksperymenty, by ułatwić dzieciom zrozumienie naturalnych procesów. Dzieci na organizowanych wycieczkach mogą za pomocą lup dokonywać wnikliwych obserwacji.

W Niemczech leśne przedszkola znajdują się także w Saksonii, m.in. w Dreźnie, Görlitz i Moritzburgu (Winkler, 2009). Nie mają one trwałych budynków. Przeważnie konstruuje się zadaszoną chatkę ochraniającą przed niesprzyjającymi warunkami pogodowymi. Założeniem takiego rozwiązania jest to, że poprzez codzienne przebywanie w zdrowym leśnym środowisku dzieci nabywają sprawności fizycznej i są zahartowane. Ponadto twórczość i aktywność dzieci rozwijana jest za sprawą zabawek samodzielnie konstruowanych z naturalnych okazów przez dzieci. W znaczący sposób usprawnia to motorykę, rozwija wyobraźnię i kreatywność.

Angażowanie obywateli przez crowdfunding

Ciekawą formą rozwijania idei przedszkolnych kąćków przyrody jest angażowanie społeczeństwa do wspólnego finansowania takich miejsc poprzez *crowdfunding*, czyli finansowanie inwestycji przez obywateli. W taki sposób zarazem rozpropagowano i zaczęto realizować tę ideę w przedszkolu samorządowym w Ka-

dzidle. Pomysł polegający na stworzeniu tam trasy spacerowej z kącikami przyrody i miejscami aktywnego odpoczynku w trakcie zabawy został zgłoszony do projektu „To dla mnie ważne”, prowadzonego wspólnie przez Fundację Aviva oraz portal crowdfundingowy „Wspieram.To”. Na portalu tym internauci decydują, na co chcą przeznaczyć pieniądze. Pomysł stworzenia w przedszkolu w Kadzidle ścieżki z kącikami wsparło wielu internautów, dzięki czemu zostanie on zrealizowany z zebranych w ten sposób funduszy oraz dodatkowych pieniędzy od fundacji. Jak wskazali wnioskodawcy, inicjatywa ta ukierunkowana jest na zainteresowanie dzieci przyrodą i otaczającym ich środowiskiem, tak aby zachęcić je do poznawania jej za pomocą zmysłów, oraz aktywne uczestnictwo w akcjach ekologicznych, tak aby nauczyć dzieci odpowiedzialności za otaczającą przyrodę. Trasa spacerowa obejmować ma 11 przystanków i została zaprojektowana w taki sposób, aby umożliwić dzieciom obserwację zjawisk zachodzących w przyrodzie o każdej porze roku. Na każdym przystanku przedszkolaki napotkają na całkiem inne elementy, powiązane ze sobą tematycznie. W „ścieżce edukacyjno-przyrodniczej” przedszkola w Kadzidle znajdziemy stację informacyjną, wyznaczającą najmłodszym obowiązujące tam normy i standardy zachowania. Na trasie będzie można zobaczyć wiele gatunków roślin, krzewów i warzyw. Dzieci znajdą tam także mały zbiornik wodny, plac zabaw oraz stację doświadczeń, umożliwiającą dokonywanie pomiarów znalezionych gatunków roślin¹¹.

Blogi nauczycieli

Jeszcze inną formą, która sprawia, że ruch ten się rozwija, jest działalność internetowa nauczycieli pasjonatów. Przykładem tego są blog i strona na Twitterze

nauczycielki z australijskiego przedszkola, działającej pod hasłem „Let the Children Play”.

Pedagog ten stara się przeciwdziałać nadmiernemu formalizowaniu programów wychowania przedszkolnego, twierdząc, że najwięcej o dzieciach możemy dowiedzieć się poprzez zabawę.

Dzieląc się własnymi doświadczeniami oraz dostarczając inspiracji, porad i informacji, autorka bloga pomaga rodzicom i nauczycielom przywrócić znaczenie roli, jaką pełni zabawa w życiu przedszkolnym. Nauczyciel ten pokazuje np., w jaki sposób z naturalnych surowców można stworzyć wyjątkowy kącik przyrodniczy w sali dydaktycznej. Zebrane w lesie gałązki mogą zostać użyte do stworzenia wyjątkowego drzewa genea-

logicznego, z naturalnych materiałów warto zrobić także wiele ciekawych zabawek.

Praktyczne wskazówki

Dobrych praktyk w zakresie prowadzenia kąców przyrody dostarczają m.in. wspomniane wyżej organizacje propagujące tę ideę. Kącik przyrody może powstać na zewnątrz przedszkola, w przyległym do niego ogrodzie, a także wewnątrz placówki. Inspirację do tworzenia kącika warto czerpać z wielu źródeł.

Poniższe zdjęcia prezentują kącki przyrody wewnątrz i zewnątrz budynku Przedszkola Akademia Młodego Człowieka w Siedlcach.

Kącik badawczo-przyrodniczy w sali przedszkolnej, zawierający m.in. mikroskop, zlewki, próbówki, lupy, naturalne okazy przyrodnicze, zdjęcia

¹¹ <http://przedsamkadz.edupage.org/news/>

Ciekawym i innowatorskim pomysłem wydaje się skonstruowanie drzewa rodzinnego umieszczonego w doniczce zrobionej z gliny. Na naturalnych gałązkach drzewka można umieścić fotografie rodziny dziecka¹².

Jak wskazują Frątczakowie w tworzeniu kącków przyrody ważne jest korzystanie z materiałów, które najmłodszy mogą dotknąć i doświadczyć. Dzięki temu łatwiej im zrozumieć otaczający świat i go pokochać. Do tego celu można wykorzystać okazy naturalne takie jak: szyszki z lasu czy kamyczki znalezione na zewnątrz. Dzieci lubią przynosić do sali przedszkolnej rzeczy takie jak: kamienie, patyki i różne „skarby natury”. Nauczyciel nie powinien ograniczać tego rodzaju aktywności¹³. Współczesne podejście zakłada aktywny udział wychowanków przy tworzeniu kącków przyrody w przedszkolach. W ten sposób dziecko wnosi wkład własny w tworzenie kącka przyrody, co pozwala mu być dumnym ze znalezienia różnych okazów przyrodniczych. Nowoczesnym rozwiązaniem mogącym usprawnić funkcjonowanie kącka przyrody wydaje się podział tego miejsca na strefę obserwacji, która polega na badaniu, pozyskiwaniu i dzieleniu się zdobytą wiedzą, oraz obszar, w którym będą one mogły wykorzystywać w praktyce zdobytą wcześniej wiedzę¹⁴. Obserwacja jest istotnym punktem nauki w przedszkolu, więc kącek przyrody pełni w niej bardzo ważną funkcję umożliwiającą interaktywną naukę.

Warto uzupełnić kącek naturalnymi przedmiotami, takimi jak kamienie, magnesy, latarki. Nauczyciel powinien zachęcić dzieci do aktywnego działania w tworzeniu kącka przyrody poprzez przynoszenie własnych rzeczy i propagowanie dzielenia się nimi w grupie. Inte-

12 <http://www.letthethechildrenplay.net/2010/12/point-preschool-use-of-natural.html>

13 <http://www.rainydayprek.com/195/why-create-a-science-corner-in-your-preschool-program/>

14 <http://www.kindergarten-lessons.com/kindergarten-science-center.html>

Ogród przedszkolny prowadzony przez dzieci i nauczycieli z Przedszkola Akademia Młodego Człowieka w Siedlcach

resującym pomysłem jest stworzenie akwarium w sali. Poprzez obserwację rybek dzieci mogą zobaczyć na własne oczy żywe istoty¹⁵.

Kącek przyrody powinien stać się miejscem doświadczeń, w którym wykorzystuje się coraz to nowe elementy, których dostarcza nam natura. W zależności od pory roku i przeznaczenia przedmiotem ekspozycji w kąckach przyrody mogą być¹⁶

15 <http://education.seattlepi.com/ideas-handson-science-projects-kindergarten-first-grade-6903.html>

16 E. Połomka, Edukacja ekologiczna dzieci przedszkolnych, Przedszkole Publiczne Nr 1 „Stokrotka” w Mrągowie. Dostęp: 11.08.2015 http://www.stokrotka.mragowo.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=142:edukacja-ekologiczna-dzieci-przedszkolnych

- prace plastyczne stworzone z naturalnych surowców;
- książki i czasopisma przyrodnicze dla dzieci;
- warzywa i owoce rosnące zebrane z ogródka przedszkolnego;
- utrwalone na nośnikach danych nagrania z odgłosami ptaków, gadów płazów i innych zwierząt;
- okazy przyrodnicze martwe i żywe;
- dekoracje wykonane z ekologicznych materiałów;
- ulotki i plakaty informujące o ciekawych parkach przyrody znajdujących się w najbliższej okolicy.

Kącek przyrody powinien być wyposażony w stałą i czasową hodowlę roślin i zwierząt. Pozwala to dzieciom dostrzegać, w jaki sposób rozwija się dany orga-

nizm, jak rośnie i co jest mu potrzebne do życia (Pijanowska, 2005/2006). Ułatwia im też zrozumienie reguł postępowania z żywymi organizmami. Dzięki temu przedszkolaki już od najmłodszych lat dowiadują się, jak ważny wpływ rośliny mają na człowieka, dlatego należy dbać o zwierzęta i w jaki sposób prawidłowo to można robić.

Należy pamiętać, by kącik przyrody rozwijał w dzieciach następujące umiejętności:¹⁷

- chęć poznawania nowych materiałów, obiektów i działania na nich celem obserwacji efektów tych czynności;
- włączenie wszystkich zmysłów w lepsze poznanie organizmów, obiektów i wydarzeń;
- opisywanie, porównywanie i klasyfikowanie cech obserwowanych przedmiotów i zdarzeń;
- umiejętność zadawania pytań dotyczących obiektów i wydarzeń umiejscowionych wokół nich;
- używanie prostych urządzeń takich jak lupa, metrówka celem dokładniejszych obserwacji;
- współpraca z innymi dziećmi;
- dzielenie się pomysłami i słuchanie innych osób.

Podsumowanie

Wykorzystanie w niniejszym artykule głównie materiałów ze stron internetowych było podyktowane chęcią analizy przykładów dobrych działań w obszarze przedszkolnych kącków przyrody. Istnieje bowiem wiele praktyk, zarówno w Polsce, jak i za granicą, z których nauczyciele mogą czerpać inspiracje do realizowania idei kącków przyrody. Tworzone są one m.in. w celu ochrony dzieci przed zbyt wczesnym zetknięciem ze światem wirtualnym oraz zapewnienia im kontaktu z przyrodą.

¹⁷ http://www.rbaeyc.org/resources/Science_Article.pdf

Kącik przyrody to miejsce, gdzie dziecko może dotknąć, poczuć, zaobserwować naturalne zjawiska występujące w przyrodzie. Istnieje szereg działań, które z powodzeniem można by wprowadzić polskich przedszkolach. Ważną kwestią jest możliwość wykorzystania wspomnianych praktyk i wskazówek oraz ich implementacji w codziennym funkcjonowaniu placówek edukacyjnych. Dobrym przykładem w tym obszarze jest Przedszkole Przyrodnicze „Am Waldsee” w Bröthen w Niemczech. Zlokalizowanie placówki na terenie leśnym jest interesującym pomysłem, który z powodzeniem mógłby zostać zaadaptowany do polskich warunków. W upowszechnianiu idei tworzenia kącków przyrody ważna jest działalność organizacji pozarządowych, takich jak amerykańskie Green Hearts. Trudno obecnie w Polsce znaleźć fundacje zajmujące się głównie zbliżaniem kontaktu dzieci z przyrodą; najczęściej są to organizacje zajmujące się ogólnie pojętą ekologią i ochroną środowiska, a działalność wśród dzieci traktują jako cel poboczny swojej instytucji. Z pewnością w Polsce przydałaby się jednostka zajmująca się propagowaniem tworzenia kącków przyrody na rzecz walki z rosnącym uzależnieniem od Internetu już kilkuletnich dzieci. Szanse na zmianę w tym zakresie dają programy organizowane przez Unie Europejską, takie jak SOCRATES-COMENIUS, dzięki którym Polskie przedszkola mogą współpracować z zagranicznymi jednostkami i czerpać od nich najlepsze wzorce.

Podsumowując, autor uważa, że w związku z postępującym trendem spędzania przez kilkulatków coraz więcej czasu w sieci istnieje konieczność tworzenia kącków przyrody w przedszkolach jako metody przeciwdziałania temu zjawisku. W artykule wymieniono także szereg dobrych praktyk i wskazówek pomocnych w tworzeniu kącków w przedszkolu.

Zdaniem autora wszystkie z nich z powodzeniem można wdrożyć w polskich placówkach, a część zosta-

ła już z powodzeniem zaimplementowana. Ewentualną barierą do zmian mogą być braki finansowe lub niekorzystna lokalizacja (brak zieleni na terenie przedszkola). Istnieje jednak szereg organizacji, takich jak wspomniana fundacja, założona przez podmiot komercyjny, do których można się zwrócić o niezbędne środki.

Literatura

- Australian Bureau of Statistics. (2012). Children's internet access and mobile phone ownership, Selected characteristics. Children's Participation in Cultural and Leisure Activities, Australia, Dostęp na: <http://www.abs.gov.au/websitedbs/D3310114.nsf/home/home?opendocument>. Dostęp: 28.07.2015
- Brouwer, C., Duimel, M., Jansen, S., Nikken, P., Pardoën, J., & Pijpers, R. (2011). App Noot Muis. Peuters en kleuters op het Internet: Buurtboek: Leiden. Dostęp na: <http://www.appnootmuis.nl>. Dostęp: 28.07.2015
- Chambers B., Cheung A., Slavin R.E., Smith D., Laurenzano M. (2010). Effective Early Childhood Education Programs: A Systematic Review, Best Evidence Encyclopedia, Dostęp na: http://www.bestevidence.org/word/early_child_ed_Sep_22_2010.pdf. Dostęp: 28.07.2015
- Domka L., (1998). *Czy edukacja środowiskowa w Polsce zmierza w kierunku rozwoju zrównoważonego* [w:] Dylak S., Solomon J. (red.). *Dziecko w świecie przyrody i nauki*, Toruń – Warszawa: Wyd. EDYTOR
- Frątczak E., Frątczak J. (1991). *Kącik przyrody w wychowaniu przedszkolnym*, Warszawa: WSiP
- Gutnick, A. L., Bernstein, L., & Levine, M. H. (2011). Always connected: The new digital media habits of young children: Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop. Dostęp na: <http://www.joanganzcooneycenter.org/publication/always-connected-the-new-digital-media-habits-of-young-children>. Dostęp: 28.07.2015
- Guðmundsdóttir, G. B., & Hardersen, B. (2011). Toddlers' Digital Universe: 0-6-year-olds access to and use of digital devices in your spare time. Dostępny na: <https://iktsenteret.no/ressurser/smabarns-digitale-univers> Dostęp: 28.07.2015
- Holloway D., Green L., Livingstone S. (2013). Zero to eight-Young children and their internet use, EU Kids Online network, Dostęp na: http://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf. Dostęp: 28.07.2015.
- Jie S.H. (2012). ICT use statistics of households and individuals in Korea. 10th World Telecommunication/ICT Indicators Meeting (WTIM-12) Dostęp na: <http://www.itu.int/ITU/ict/wtim12/do>

- cuments/cont/029_E_doc.pdf. Dostęp: 28.07.2015
- Megapanel PBI/Gemius, Dostępny na: <http://interaktywnie.com/biznes/newsy/raporty-i-badania/80-procent-dzieci-to-heavy-userzy-internetu-19988>. Dostęp: 28.07.2015
- MEN (2012). *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego*, Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku (Dz. U. 2008, poz. 17, zał. 1).
- Oblacińska A. (2013). *Podstawy teoretyczne nadwagi i otyłości wśród dzieci i młodzieży* [w:] Oblacińska A. (red.). *Wspieranie dziecka z nadwagą i otyłością w społeczności szkolnej*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji
- Ofcom. (2012). Children and Parents: Media Use and Attitudes Report. London. Dostępny na: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/oct2012/main.pdf>. Dostęp: 28.07.2015
- Pääjärvi, S. (2011). Children's Media Barometer Dostępny na: <http://www.mediakasvatus.fi/sites/default/files/ISBN978-952-67693-2-5.pdf>. Dostęp: 28.07.2015
- Pijanowska D. (2005/2006). Edukacja ekologiczna - metody i formy kontaktu dziecka z przyrodą w warunkach przedszkolnych. Publikacje edukacyjne, 1778. Dostęp na: <http://www.publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=1778>. Dostęp: 28.07.2015
- Polomka E., Edukacja ekologiczna dzieci przedszkolnych, Przedszkole Publiczne Nr 1 „Stokrotka” w Mrągowie. http://www.stokrotka.mragowo.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=142:edukacja-ekologiczna-dzieci-przedszkolnych. Dostęp: 11.08.2015
- Winkler K. (2009). Edukacja leśna w Niemczech na przykładzie Saksonii. Studium przypadku, Bautzen (Niemcy) / Lubań: Południowo-Zachodnie Forum Samorządu Terytorialnego „Pogranicze”

Strony internetowe (do wszystkich dostęp: 28.07.2015):

- http://www.greenheartsinc.org/About_Us.html
- http://www.greenheartsinc.org/uploads/25_Easy_Nature_Play_Ideas_for_Early_Childhood_Centers_-_website_version.pdf
- <http://www.successforall.org/About-Us/Our-Mission/>
- <http://www.successforall.org/Early-Childhood/Powerful-Instruction/KinderCorner/>
- <http://www.letthethechildrenplay.net/2010/12/point-preschool-use-of-natural.html>
- <http://www.kindergarten-lessons.com/kindergarten-science-center.html>
- <http://www.rainydayprek.com/195/why-create-a-science-corner-in-your-preschool-program/>
- http://www.rbaeyc.org/resources/Science_Article.pdf

- <http://naszaziemia.pl/o-fundacji/>
- <http://www.ogrodostojazwierzat.pl/informacje.php>
- <http://www.lopczestochowa.pl/konkursy-2014-2015/nasz-przed-szkolny-k%C4%85cik-przyrody-mp-17/>
- <http://todlamniewazne.pl/inicjatywa,574,tropami-przyrodysciezka-edukacyjno-przyrodnicza.html>
- <http://przedsamkadz.edupage.org/news/>
- http://www.przedszkole-zrodelko.pl/klub_euro/edu_euro.php?go=edu_euro_wspolpraca

Kindergarten science corners – initiatives and good practices in Poland and in the World

Ewelina Kurowicka

Organizing science corners inside and outside the building of kindergarten is an important part of environmental education. The purpose of this article is to present the initiatives and good practices in the field of creating such corners. The author presented results of the analysis of information materials, trying to identify good tips and propagate the idea of the formation of the science corners. The article indicates the forms of initiatives aimed at creating a closer relation between children and natural environment taken by different people both from Poland and abroad: NGOs activity, collaboration between kindergartens and other institutions, forest kindergartens, crowdfunding actions, teacher blogs. Good practices conducive to the establishment of the corner include among others conducting plant and animal breeding, through which the youngest will be able to know how to develop living organisms.

Key words: science corner, child, kindergarten, crowdfunding, foundation, program, blog